

Spelen voor een onrustig woelende gemeente

Jan Smelik

Wie het idee heeft dat het orgelspel voor aanvang van de dienst al eeuwenlang bestaat, heeft het mis. Tot begin twintigste eeuw werd voor de dienst uit de Schrift gelezen of werd een psalm gezongen. De organist van de Amsterdamse Episcopal Church, Martin Boltjes, was een van de eersten die ervoor pleitte om voor aanvang van de dienst orgel te spelen. In *Het Orgel* van augustus 1887 noemde hij het onstichtelijk dat het rumoerig is onder het zingen door het geschuifel met stoelen. Het zou daarom volgens hem beter als er dan orgel gespeeld werd. De hoofdredacteur van *Het Orgel* merkte daarbij in een voetnoot fijntjes op: 'Ons dunkt, dan is het geschuifel en levenmaken toch ook hinderlijk'.

Ook Abraham Kuiper schreef in zijn boek *Onze Eeredienst* dat hij het zingen of lezen voor aanvang van de dienst 'beneden de waardigheid van het heilige' vond. Orgelspel zou 'de meest natuurlijke en als vanzelf aangewezen afleiding' zijn.

Het orgelspel voor de dienst is in de jaren twintig en dertig volledig ingeburgerd in protestants Nederland. Op de nieuwe praktijk was meteen fikse kritiek. Bijvoorbeeld: de organiste van de hervormde gemeente te Wijk aan Zee, mejuffrouw M.E. Gerlings, schreef in 1923 in *Het Orgel* dat organisten moesten weigeren 'te spelen voor een onrustig woelende gemeente.'

Dergelijke protesten hebben niet voorkomen dat in veel instructies voor organisten opgenomen werd dat er voor aanvang van de dienst orgelspel diende te zijn, soms zelfs met een tijd (bijv. 10 minuten voor de dienst). Zulke voorschriften zullen tot het verleden behoren, of dat zou in elk geval zo moeten zijn.

Sterker, het wordt hoogtijd om het orgelspel voor de dienst in de huidige vorm helemaal af te schaffen. Het dient vooral als vrijblijvend klankbehang, als quasi-stichtelijke muzak. Nu kan ik alle argumenten *pro* het spel voor de dienst wel dromen. Want ja, er luisteren altijd wel wat mensen, en een aantal doe je

er zelfs een plezier mee. Daarmee geef je dus eigenlijk toe dat de muziek niet voor de gemeente funktioneert. En ja, je speelt niet voor de mensen maar pro Deo (letterlijk en vaak ook figuurlijk). Maar waarom moet je dan voor de dienst spelen als je op alle andere momenten van de week pro Deo kunt spelen? En ja, het spel kan voor de gemeente een goede voorbereiding zijn op de dienst. Maar dat laatste is theorie waar onze praktijk niet bij aansluit. Dat blijkt bijvoorbeeld vaak wanneer je als organist één minuut voor het begin van de dienst het orgelspel beëindigt. Het rumoer in de kerk neemt dan hoorbaar af. Dus niet het orgelspel zelf, maar vooral wat volgt op het slotakkoord krijgt de neuzen, of beter: de monden, oren en harten, in dezelfde richting: gericht op de liturgie, de ontmoeting met God en elkaar.

Dat het orgelspel niet als voorbereiding op de dienst fungeert, wordt eens te meer duidelijk nu in veel gemeenten voor aanvang van de dienst via de beamer mededelingen geprojecteerd worden over jeugdkampen, volleybaltoernooien, opbrengsten van bazars, wijkbarbecues, et cetera. Er ontstaat een idiotie, schizofrene combinatie van wat het oog ziet/leest en wat het oor hoort.

Een eeuw na de invoering ervan is voldoende gebleken dat orgelspelen voorafgaand aan de dienst, zoals dat nu in de praktijk plaatsvindt, evenmin wenselijk is als het zingen of lezen. Laten we op z'n minst komen tot een eenduidige invulling van de tijd voor aanvang van de dienst. Want ook hier kun je niet twee heren dienen. Prima wanneer je kiest om ruimte te geven voor onderlinge communicatie, via de beamer en ook mondeling met degene die naast je zit. Maar dan geen muziek. Prima wanneer je kiest om voor de dienst te musiceren. Maar laat dat dan een functie hebben die verder reikt dan geluidsbehang, dan het dempen en verdoezelen van gekeuvel en rumoer van een onrustig woelende gemeente.